են, օտարականներն դեռ չխնդրած՝ կը հրաւիրեն, կը հիւրասիրեն. մինչդեռ Ակնցին, Խարբերդցին և Խարբերդու դաշտի ժողովուրդն միայն իւր ծանօթին, ազգականին կամ ուստի որ շահ տեսաւ, նրան կը հիւրասիրէ։

Գուլթան մնած չէ Զարսանճագ, մի զոյգ եզով վար ու ցանք կանեն, սակայն երկիրն բերրի, կլիման բարեխառն լինելուն ամէն տեսակ սերմ և պտղատու ծառներ կաճին. երկրագործութեան մէջ կինն իւր ամուսնուն անբաժան ընկերն է. նա չարաչար կաշխատի. ծննդական կինն երեք օրից յետոյ երախայն արտի եզրն տանելով կը քնացնէ, ինքըն ցորեանի, գարու և այլն հունձք կանէ. կամ բանբակի քաղհանք կանէ և կամ ուլթի արքատներ կը հաւաքէ, բոստանի քաղհանքն՝ հասած բամբակն հաւաքել նաև իւր գործն է, Տարւոյն ամէն եղանակին նա գործ ունի. երկրագործական ամէն աշխատանքի կը մասնակցի, տան կանացի գործերն ևս անթերի կը կատարէ, քաղհանքից յետոյ խոտ կը հնձէ, ամրան հնձից յետոյ խաղող կը կթէ, այգիներու մէջ ռուփ կեփէ, այգուց որ պրծան՝ տուն կը վերադառնան ընտանեօք, ձմեռն բանրակ կը մանեն և կտաւ կը գործեն։

Զարսանճագցու տան տնտեսութիւն խիստ կարգին է, իւրաքանչիւր տուն ունի իւր մեծն, որոյ ձեռքն է դրամը, տնեցոց համար ինչ ծախք որ լինի, նորա կամքով պիտի լինի. ոչ ոք իրաւունք չունի մի փարայ իւր կամքով ծախսելու, նոյնպէս տունն ունի տան տիկինն, որոյ ձեռքն է մառանի բանալին, նա գիտէ իւր կարգն և պատրաստելու կերակուրն։ Այս երկրի մէջ իւրաքանչիւր ընտանիք բազմաթիւ են, Խուզուլճուխցի մի ընտանիք կայ, 100 անձէ բաղկացեալ է։ Պտղատու և անպտուղ ծառներու ամէն տեսակներն կը գտնուին այս երկրի մէջ, Իսմայիլցուայ լեռան, Մլուճլուայ կլունէշն (արեգի) կը գտնուին խնկենի, կարմիր ալուճ, պռուխի, բօղ փալուտ (կաղնի), լող փալուտ, լեպ փալուտ. ճերմակ, կարմիր, խարա փալուտ, հաւկուտի, տախուզ տօնի, ալաճա, որ կեղեւն սօթ գոյն ունի, սորա մանր պտղից թանաք կը շինեն. չեղենէ, որ փուրը (նոր տերև) աղ կը գնեն, քաղցր համ ունի, բեմկի ծառի տեսակն է, բանչի ծառ, խարա խավախ, սեւլի, ուռի, մորմենի, որ տեղ տեղ ծառի նման հաստ կը լինի. մուրտար, գէմուրճուք, մայլամի, որոյ փայտըն կարծր է և վերան կեռաս կը պատուաստեն. սորա հոտից օձն կը փախչի, Բեմկիի ծառ, որոյ խիժից խնկի բուրմունք կգայ, գնտակի վէրքն կառողջացնէ, կաղնի նման, դանակով կեղեւն կը ճեղքեն, կաթ կտայ դուրս, ապա խէժ կը դառնայ կաթըն, կանաչ տերևներից թթու կը բռնեն, աղը կը գնեն, խնկի համ ունի. Նշի ծառ. Ֆնտխի ծառ (ընտանի կաղնի), ղուզուլճուխի (հոնի), յունապի, գժնկի, ղարանայ, շքըքի (վայրենի տանձ), տանձի, խնձորենի, մարսենի, թարղլի, որ տօսախի նման կարծր է, պծեղի, փաթաթուկի, թթի, շլոր իւր տեսակներով, արտուճ, մարխ, իլղուն, սորխուն և այլն և այլն։

Քիմիայ օթի, որ ձմերուկի տերեններու նման է, բժիշկներ իբրև դեղ կը հաւաքեն. ոչխարն որ կուտէ, ատամներն իբրև ոսկի կը փայլեն։

Ս. Հայկունի.

(Կը շարունակուի)

ՄԱՆՐԱԼՈՒՐՔ.

ԹՈՒԵՐ ԵՒ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

Ռուսաց «Образованіе» ամսագիրը իւր ապրիլի համարում ռուս. այլ եւ այլ թերթերից քաղելով մէջ է բերում թուեր եւ իրողութիւններ, որոնցից երեւում է. նախ թէ ի՛նչ աստիճանի յետնեալ վիճակի մէջ է կրթութեան գաղափարը ռուս ժողովրդի մէջ. երկրորդ՝ որչափ անապահով եւ ծանր է ժողովրդական ուսուցչի վիճակը. վերջապէս երրորդ՝ այս վերջիններիս մէջ ինչպիսի՝ իրենց կոչման անարժան անհատներ են լոյս ընկնում։

ԴՊՐՈՑՆԵՐ ԵՒ ԳԻՆԵՏՆԵՐ.

Մինչեւ 1895-ի յունուարի 1-ը Օրլով նահանգում եղել են 607 դպրոցներ 46,636 աշակերտ ու աշակերտուհիներով։ Այս դպրոցների ծախսը եղել է 574,476 րուբլի. ուրեմն ամէն մի աշակերտի ընկնում է 7,9 րուբլի. իսկ այդ նահանգի ամէն մի բնակչի՝ 0,48 րուբլի։

Նոյն տարում յիշեալ նահանգի բոլոր գինետների թիւը եղել է 2,037, եւ գործ է ածուել 13,514,826 վեդրօ ոգելից խմիչք 1,554,492 րուբլի արժողութեամբ։ Ուրեմն մի մարդու գալիս է 5 րուբլի խմիչքի ծախս, իսկ 48 կոպէկ ուսման. ուրիշ խօսքով այդ նահանգի ժողովուրդը 17 անգամ աւելի ծախս է անում «զուարճութեան», քան կրթութեան համար։ Այս վիճակագրութիւնը հաղորդում է «Орлов. Вѣстн.»-ը։

ՏԽՈՒՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ.

Устюжен. գաւառում մնում է Եփիմով ազգանուամբ մի ուսուցիչ։ Նա 22 տարի ծառայել է ժողովրդական դպրոցներում եւ իւր մահից յետոյ թողել է 7 երեխայ կարօտ մի պատառ հացի։ Որովհետեւ պետութիւնը այդ կարգի ուսուցիչներին թոշակ չէ տալիս, ուրեմն մնում է, որ այդ խեղճ որբերը սովից մեռնեն։ Քանի առողջ ես, աշխատիր խեղդիչ ու խոնաւ խրճիթներում, կեանք ու առողջութիւն կորցրու, ստացիր մի վարձատրութիւն, որ մի հոգու անգամ բաւական չէ, ուր մնաց մի ամբողջ ընտանիքի, եւ երբ մեռնես՝ մի պատառ հաց անգամ մի թողնիր։ Որքան դառնութիւն ու վիշտ կայ այս տեսակ կեանքի մէջ

եւ ի նախատինս մեր այս կարգի օրինակներ քիչ չեն մեր կեանքի մէջ, ահա եւ մի ուրիշը»։ Այս իրողութիւնը «Недѣл.» է տպուած։

«Սարսափելի վիճակի մէջ եմ, գրում է մի այրի՝ ժողով. դպրոցների տեսչին. վեց երեխայ ունեմ, ես էլ հիւանդ, անընդունակ որ եւ է աշխատանքի։ Ամուսինս 18 տարի ծառայել է ղէմստվոյի դպրոցներում եւ երկու տարի էլ՝ պետական. եթէ առաջուայ ծառայութիւնը չհաշուէք եւ ինձ մի շնչին նպաստ չհասնի՝ չգիտեմ ի՞նչ պիտի անեմ։ ամուսինս մի տարի հիւանդ էր եւ մեռաւ սրտի ցաւից։ Բժշկի ասելով այդ հիւանդութիւնը ստացել էր ծանր աշխատանքից եւ վատ բնակարանից։ Երբեմն ստիպուած էր անպիսի ցուրտ տեղերում մնալ, որ ջուրը սառչում էր։ Նորան տեղափոխում էին շատ շուտ շուտ իւր կամքին հակառակ, զանազան դպրոցներ կարգի բերելու համար (նա լաւ ուսուցչի համբաւ էր վայելում)։ Ամուսինս զայրանում էր, յուզուում, բայց թողնել ուսուցչութիւնը՝ չէր կարող։ Նորա թաղման համար մի կոպէկ անգամ չտուին. այժմ ինձ օգնում են գիւղակ. ուսուցիչներ»։ — Ինչո՞ւ աշխարհի բանը այնպէս է, որ միայն քաղցածը քաղցածին օգնութեան ձեռք է մեկնում։ բացագանչում է այս իրողութիւնները հաղորդողը։

ԾԱՆՐ ՎԻՃԱԿ.

Հնայած գիւղ. ուսուցչի ջանքերին, որ լոյս է տարածում խաւարի մէջ ոչ միայն նորա մահուանից յետոյ դառն է նորա ընտանիքի դրութիւնը, այլ նոյն իսկ իւր կենդանութեան ժամանակ շատ դառնութիւններ պատրաստ են նորա համար։ Смол. Вѣст. պատմում է, որ Бѣлс. գաւառում մի նորաւարտ ուսուցիչ իւր հոմեստ, հեզ եւ ջանասէր բնաւորութեամբ մի անգամից գրաւել էր նոյն գիւղի ժողովրդի ինչպէս եւ մերձակայ կալուածատիրոջ սիրտը։ Բայց մի ինչ որ պատճառով դուր չէր եկել գիւղի տանուտէրին։ Այս հանգամանքը բանը այնտեղ հասցրեց, որ շնայած բազմաթիւ համակրողների միջամտութեան եւ ինդիրքին՝ մի քանի ամիս ուսուցիչը չստացաւ իւր ամսականը (10 բուբլի), եւ սովից կրմեռներ, եթէ մի բարեսիրտ մարդ իւր մօտ չպահէր նորան։ Բայց հալածանքը դրանով չվերջացաւ. տանուտէրից խրատուած ծառան երբեմն վառարանը չվառած էր փակում, երբեմն օրերով չէր վառում, կամ նաւթ չէր տալիս։ Ցուսահատած ուսուցիչը թողեց եւ հեռացաւ ի վերջոյ։

ՆԵԱՆԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ.

„Волгарь“ թերթի աշխատակիցը Արդատովի գաւառից ուղարկում է մի նշանաւոր պայմանագիր. մենք ի ներքոյ ստորագրեալ Կ.-գիւղի դպրոցի աշակերտներս այսու պարտաւորուում ենք պահել հետեւեալ կարգերը։ 1) Դասի ժամանակ դասարանից դուրս չգալ, չխօսել, չկանչտել, չը կռուել, ոչ դպրոցական իրեր չբերել ներս եւ նրանցով չխաղալ։ 2) Ամէն տօն օր եկեղեցի գնալ. այնտեղ չխօսել, շաբութիւն չանել, կարգով կանգնել։ Եթէ այս կարգերը չպահենք պարտաւորուում ենք կրելու հետեւեալ պատիժները։

1) Ամէն մի աշակերտ երեք բոունց տայ յանցաւորի մէջքին (աշակերտ 48 հատ. ուրեմն 3 × 48 = 144 բոունց)։ 2) Խօսողը չոքի մինչեւ դասի վերջը։ 3) Դուրս ելողը տեղը չպիտի նստի. 4) Աղմուկ անողը դուրս գնայ դասարանից. 5) Խաղացողը՝ չոքի. 6) Եկեղեցի չգնացողը՝ ամբողջ օրը չոքի. 7) Հայհոյողը առանց հացի մնայ 8) Դասին բան ուտողը՝ նոյն պատիժը կրի։ Որ եւ ստորագրում ենք։ — Գրուած են աշակերտաց անունները։

Ս. Ց.

ԱԶԳԱՅԻՆ.

ԵԿԵՂԵՑԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ.

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ.

ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

— Մայիսի 6-ին Նորին Մեծութեան Նիկոլայ II-ի Ծննդեան տարեդարձին Կայսերական մաղթանք կատարուեցաւ զինի հանդիսաւոր ս. պատարագի։ Մաղթանքին ներկայ էր Նորին Վեհափառութիւնը, Ս. Էջմիածնի ամբողջ միաբանութիւնը, ճեմարանի ուսուցչական խումբն և աշակերտները, գաւառական վարչութեան ներկայացուցիչներն ու խուռն ժողովրդի բազմութիւն։ Մաղթանքից յետոյ Նորին Վեհափառութիւնը շնորհաւորական հեռագրով յայտնեց իւր բարեմաղթութիւնները, որին ի պատասխանի ստացուեցաւ հետեւեալ հեռագիրը.

Երէմ. 6 մայիս, 4 ժամ զինի կիսատուր.

ԷՋՄԻԱԾԻՆ.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՅՈՑ

Յանկեղծ սրտէ շնորհակալ եմ վասն արտայայտեալն ինձ զգացմանց և բարեմաղթութեանց։ Յանձն առնեմ աղօթից Ձերոց զիս և զամենայն ընտանիս իմ։

ՆԻԿՈԼԱՅ

Նորին Վեհափառութեան հեռագիրն էր.

ՄՈՍԿՈՒԱ

ՆՈՐԻՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ

ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԱՑՍԵՐ

Ի մեծի աւուրս փառաւոր մտից Ձերդ Կայսերական Մեծութեան ի նախաթոռ մայրաքաղաքն Մոսկուա և Ծննդեան Ձերոյ, Ամենաբարեպաշտ Թագաւոր, աղօթս Ջերմագինս վերառաքեմ ՅԱԹՈՌ Բարձրելոյն վասն բարօրութեան և թանգագին կենաց Ձերոց։